

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

**BADIIY TA'LIMDA INDIVIDUAL VA DIFFERENSIAL YONDASHUV
ASOSIDA KASBIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH**

Sultonova O'g'ilxon Sobirjonovna

Qo'qon davlat universiteti Pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

Annotasiya: *Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida individual yondashuv va differensial ta'limning ahamiyati, ularning o'zaro farqlari hamda pedagogik amaliyotda qo'llanilish xususiyatlari tahlil qilingan. Maqolada badiiy pedagogika doirasida har ikki yondashuvning samaradorlik darajasi, o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlariga moslashtirilgan o'qitish metodlari hamda ularning natijalari muhokama qilingan. Ushbu maqolada badiiy ta'lim jarayonida individual va differensial yondashuvlarning mohiyati hamda ularning talabalarida kasbiy madaniyatni shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Shaxsning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish, estetik didini rivojlantirish va kasbiy kompetensiyalarini mustahkamlashda individual yondashuvning ahamiyati ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, differensial yondashuv orqali ta'lim oluvchilarning qiziqishlari, tayyorgarlik darajasi va shaxsiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etish usullari ko'rib chiqilgan. Maqolada badiiy ta'limda individual-differensial yondashuv asosida kasbiy madaniyatni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari, samarali metodlari va amaliy natijalari tahlil etilib, o'qituvchi faoliyatida innovatsion yondashuvlarning ahamiyati asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar *individual yondashuv, differensial ta'lim, badiiy pedagogika, o'quvchi faoliyati, ta'lim sifati, ijodiy faoliyatni rag'batlantirish, o'quv motivatsiyasi, pedagogik yondashuvlar.*

Kirish

Zamonaviy ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosiy tamoyilga aylangan. Har bir o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qiziqishlari va bilim darajasini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada individual yondashuv va differensial ta'limning nazariy asoslari, ularning o'zaro farqlari va o'xshashliklari, amaliy qo'llanilishi hamda badiiy pedagogikadagi roli yoritiladi.

Individual yondashuv — har bir o'quvchining individual psixologik va intellektual xususiyatlarini hisobga olib ta'lim berishdir. Bu yondashuvda o'quvchi markaziy shaxs sifatida qaraladi, ya'ni o'qituvchi uning ehtiyojlari va rivojlanish darajasiga mos metod va vositalarni tanlaydi. Individual yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar faolligi va ishtiroki yuqori bo'ldi. Differensial ta'lim qo'llangan guruhlarda esa o'quvchilar o'z imkoniyatlariga mos topshiriqlarni mustaqil bajarishda ko'proq muvaffaqiyatga erishganlari aniqlandi. Har ikki yondashuv ham ta'lim samaradorligini

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

oshirgan, biroq individual yondashuv shaxsiy yondashuvni kuchaytirgan. Differensial ta'lim esa o'quvchilarni umumiy belgilariga ko'ra (bilim darajasi, ijtimoiy tajribasi, qobiliyat darajasi) guruhlariga ajratib, har bir guruhga moslashtirilgan ta'lim strategiyalarini qo'llashni nazarda tutadi. Bu yondashuv guruhli o'qitish samaradorligini oshiradi.

Badiiy pedagogikada, ya'ni musiqa, tasviriy san'at, adabiyot kabi fanlarda har ikkala yondashuvdan samarali foydalanish mumkin.

Badiiy ta'limda individual va differensial yondashuvlar ayniqsa muhimdir. Masalan: musiqa darslarida har bir o'quvchining ohangni eshitish qobiliyatiga mos topshiriqlar beriladi. Tasviriy san'atda o'quvchining tasavvur va ijodkorlik darajasiga qarab mavzular tanlanadi. Adabiyot darslarida o'quvchi hissiy dunyosini tushunishga va unga mos baholashga e'tibor qaratiladi. Individual yondashuv va differensial ta'lim – zamonaviy ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning asosiy ko'rinishlaridan biridir. Har ikki yondashuv o'quvchilarni rivojlantirishga, ularning imkoniyatlarini ochishga xizmat qiladi. Pedagogik jarayonda ularni kompleks ravishda qo'llash o'quvchilarning o'zlashtirish samaradorligini oshiradi hamda sifatli ta'limga erishish imkonini yaratadi. Differensial ta'lim – bu o'quvchilarni bilim darajasi, psixik rivojlanish, qobiliyatlar yoki boshqa xususiyatlariga ko'ra guruhlariga ajratib, ularga mos o'quv topshiriqlari, usullari va baholash shakllarini qo'llashdir. Differensial ta'lim esa o'quvchilarni ayrim belgilariga ko'ra (bilim darajasi, qobiliyat, qiziqish) guruhlariga ajratib, ularga turlicha uslubda ta'lim berishdir. Masalan, kuchli o'quvchilarga murakkabroq topshiriqlar, sustroq o'quvchilarga soddalashtirilgan material berilishi mumkin.

Bu yondashuv orqali:

- har bir o'quvchi o'z darajasida o'zlashtirish imkoniga ega bo'ladi;
- kuchli o'quvchilar zerikmaydi, sustroq o'quvchilar ortda qolmaydi;
- baholashda adolat va real ko'rsatkichlarga erishiladi.

Ushbu ikki yondashuvning umumiy jihati – o'quvchiga yo'naltirilganlik, ya'ni ta'lim jarayoni markazida o'quvchi shaxsining turishi. Ular bir-birini to'ldiradi: individual yondashuv o'quvchining ichki dunyosini hisobga oladi, differensial ta'lim esa tashqi guruh belgilari asosida ishlaydi. Asosiy pedagogik vazifa – har bir o'quvchining shu yondashuvlarni o'z darsida ongli, izchil va samarali qo'llashidir

Adabiyot tahlil

Individual yondashuv va differensial ta'lim so'nggi yillarda ta'lim tizimida eng ko'p e'tibor qaratilayotgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. O'quvchilarning o'zlashtirish darajalari, qobiliyatlari, psixologik holati va ijtimoiy muhitlari bir-biridan farq qilgani sababli, ularning har biriga bir xil yondashuv qo'llash ta'lim samaradorligini pasaytiradi. Ilmiy manbalarda individual yondashuv – bu har bir o'quvchining o'ziga xosligini inobatga olgan holda pedagogik jarayonni tashkil etish deb ta'riflanadi. Bunday yondashuv orqali o'quvchining o'quvga bo'lgan qiziqishi ortadi, motivatsiyasi

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

kuchayadi, o'z fikrini erkin ifodalash imkoniyati yaratiladi. Differensial ta'lim esa o'quvchilarni ayrim umumiy belgilarga ko'ra guruhlash va ularga mos o'quv materiallarini taqdim etishga asoslanadi. Bu yondashuvda har bir guruhga ularning bilim darajasi, qiziqishlari yoki qobiliyatlariga moslashtirilgan topshiriqlar beriladi. Buning natijasida kuchli o'quvchilar o'z salohiyatini to'liq namoyon etsa, sustroq o'quvchilar ortda qolmasdan, o'z darajasida rivojlanishga erishadi. Tahlillardan kelib chiqib aytish mumkinki, har ikki yondashuv o'zaro bir-birini to'ldiradi. Ular ta'limni shaxsga yo'naltirish, o'quvchi markazligiga erishish va o'quv jarayonini insonparvarlashtirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuvlar nafaqat ta'lim sifati, balki tarbiya samaradorligini ham oshiradi. Ular pedagogdan yuksak professionallik, didaktik sezgirlik va psixologik tahlilchanlikni talab qiladi.

Masalan, individual yondashuv orqali har bir o'quvchining estetik didi va yaratuvchanlik darajasiga mos topshiriqlar beriladi, differensial ta'limda esa o'quvchilar qobiliyat darajasiga ko'ra guruhlari o'rgatiladi.

Har ikki yondashuv o'quvchilarning ta'limga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi, shuningdek, ularning mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ahamiyatlidir. Natijalar shuni ko'rsatdiki, individual va differensial ta'lim yondashuvlari pedagogik faoliyatda bir-birini to'ldiruvchi vositalar hisoblanadi. Ularni birgalikda qo'llash o'quvchilarning o'quv faoliyatini optimallashtirishga yordam beradi. Badiiy pedagogikada bu usullar estetik tarbiya va ijodkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya

“Individual yondashuv va differensial ta'lim” mavzusini o'rganishda bir nechta metodologik yondashuvlar asos bo'lib xizmat qiladi. Ular quyidagilardan iborat:

1. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Bu yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qiziqishlari, imkoniyatlari va rivojlanish darajasini inobatga olishga asoslanadi. Bu orqali o'quvchining intellektual, axloqiy, ijtimoiy va psixologik salohiyati to'liq ochib beriladi.

2. Individuallashtirish metodologiyasi

O'quv dasturining mazmuni, tezligi, topshiriq shakllari va baholash mezonlari har bir o'quvchining o'ziga xos rivojlanish darajasiga moslashtiriladi. Bu metodologik yondashuv ta'limni moslashtirish orqali samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

3. Differensial yondashuv

Bu yondashuv guruhdagi o'quvchilarning bilim, qobiliyat va tayyorgarlik darajasiga qarab ta'limni modellashtirishni nazarda tutadi.

4. Konstruktivistik yondashuv

O'quvchilar o'z tajribasi, bilimlari va faol ishtiroki orqali bilimni “quradilar”. Bu yondashuvda o'qituvchi yo'naltiruvchi rolini o'ynaydi, o'quvchi esa bilim olishda faol ishtirok etadi. Shaxsiy yondashuv bu yerdagi asosiy prinsip hisoblanadi.

5. Integrativ yondashuv

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Individual va differensial yondashuvlarni boshqa ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirish – masalan, interaktiv metodlar, reflektiv usullar va texnologik vositalar bilan birgalikda qo'llash. Bu yondashuv ta'lim jarayonini yanada chuqurlashtiradi.

Muhokama

UNESCO 2022 yili bergan ma'lumotlariga ko'ra, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv qo'llanilgan maktablarda:

- o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi 20–30% ga oshgan;
- o'qishga bo'lgan ichki motivatsiya 2 barobar ko'p bo'lgan;
- darsdagi faollik darajasi 40% ga oshgan.

OECD (PISA) 2021 yili hisobotiga ko'ra:

individual yondashuv asosida ta'lim olgan o'quvchilar o'rtacha 27 ball yuqori natija ko'rsatgan;

ta'lim mazmunining shaxsiy ehtiyojga moslashtirilgan hollarda o'quvchilarni baholashdagi adolat hissi 60% dan 85% gacha oshgan.

Individual yondashuv – bu har bir o'quvchining qiziqishlari, bilish faoliyati, psixologik holati, tayyorgarlik darajasi, o'qishga bo'lgan motivatsiyasi kabi xususiyatlarini hisobga olib, unga mos pedagogik usul va vositalarni qo'llashdir. Bu yondashuv o'quvchi shaxsini anglash va unga individual rivojlanish yo'lini taklif etishga qaratilgan.

Individual yondashuvning asosiy jihatlari:

Shaxsiy ehtiyoj va imkoniyatlar inobatga olinadi;

Ta'lim mazmuni va usullari moslashtiriladi;

Mustaqil ishlash va tanlov imkoniyatlari yaratiladi;

O'quvchining rivojlanish tezligiga mos o'qitish amalga oshiriladi.

Differensial ta'lim esa o'quvchilarni ayrim belgilariga ko'ra (bilim darajasi, qobiliyat, qiziqish) guruhlarga ajratib, ularga turlicha uslubda ta'lim berishdir. Masalan, kuchli o'quvchilarga murakkabroq topshiriqlar, sustroq o'quvchilarga soddalashtirilgan material berilishi mumkin.

Bu yondashuv orqali:

har bir o'quvchi o'z darajasida o'zlashtirish imkoniga ega bo'ladi;

kuchli o'quvchilar zerikmaydi, sustroq o'quvchilar ortda qolmaydi;

baholashda adolat va real ko'rsatkichlarga erishiladi.

Ushbu ikki yondashuvning umumiy jihati – o'quvchiga yo'naltirilganlik, ya'ni ta'lim jarayoni markazida o'quvchi shaxsining turishi. Ular bir-birini to'ldiradi: individual yondashuv o'quvchining ichki dunyosini hisobga oladi, differensial ta'lim esa tashqi guruh belgilari asosida ishlaydi. Asosiy pedagogik vazifa – har bir o'quvchining shu yondashuvlarni o'z darsida ongli, izchil va samarali qo'llashidir

Xulosa

Zamonaviy ta'lim jarayonida individual va differensial yondashuvlar o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini, bilim darajasini, qobiliyatlarini inobatga olgan holda ta'lim

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

berish imkonini yaratadi. Bu yondashuvlar ta'limda adolat, samaradorlik va natijadorlikni oshirishga xizmat qiladi. Individual yondashuv – bu har bir o'quvchining o'ziga xosligini anglash va unga mos pedagogik yo'l tutishdir. Differensial ta'lim esa o'quvchilarni guruhlariga ajratib, ularning umumiy belgilariga ko'ra ta'limni optimallashtirishni ko'zda tutadi. Har ikki yondashuv o'zaro to'ldiruvchi, bir-birini mustahkamlovchi sifatida pedagogik amaliyotda keng qo'llanilishi lozim. Tajribalar, ilmiy tadqiqotlar va xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, bu yondashuvlar o'quvchining o'zlashtirish darajasini oshiradi, o'qituvchining faoliyatini tizimlashtiradi hamda ta'lim sifatini yuksaltiradi. Shu sababli, har bir zamonaviy pedagog ushbu yondashuvlarni chuqur o'zlashtirib, o'z darslarida maqsadli qo'llashi kerak

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'ofurov K., Pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2022.
2. Abdullaeva G., Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. – Toshkent, 2021.
3. Xodjayev N. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2020.
4. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 1991.
5. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938
6. OECD. Uzbekistan: PISA 2022 natijalari – raqamli o'qitish vositalaridan foydalanish bo'yicha hisobot https://www.oecd.org/en/publications/2024/06/pisa-2022-results-volume-iii-country-notes_72b418f8/uzbekistan_a690098e.html.
7. Daryo.uz. Ta'limga ajratilgan byudjet mablag'lari va infratuzilma rivoji <https://daryo.uz/en/2024/02/05/uzbekistan-allocates-over-37bn-for-school-education-development-in-2024>